

20. *Aladár*, 1336. Martinus fil. Aladarii, famulus dominae consortis Petri de Pezeg. (Anj. Okl. III. 288.)

21. *Aladár* Nyitra megyében, 1357. Johannes sartor, Cosmas filius Aladarii, Manthus, Petren, Johannes faber hospites de Mechnye. (Anj. Okl. VI. 607.)

22. *Aladár*, fia Miklós 1370-ben királyi ember volt Bars megyében. (Fejér Cod. Dipl. X. 5. 536.)

A keresztnemek elterjedésével az Aladár név is kiment a használatból, csak a Várday családnál maradt fenn, hol a már említett két XV. századbeli Aladáron kívül még egy 1600. körül élt Aladár, a Miklós fia ismeretes.

Mint a többi ősmagyar nevet, az Aladárt is csak a XIX. században eleve- nitették föl.

Nagy Géza.

NÉPHIT ÉS NÉPSZOKÁSOK.

Zoborvidéki népszokások.

(Első közlemény.)

I. Szentiváni énekek.¹

Zsére, Beéd és Geszte községekben mai nap is él még a szokás. Rendesen nemesak Sz. János napján dalolják az énekeket, hanem már egy hónappal előbb elkezdik. Beéden Úrnap utáni vasárnaptól fogva minden vasárnap este tüzet is raknak, csakúgy mint Szentiván estéjén. Az énekekben mindig csak a leányok vesznek részt. (Pogrányt — annak idején, — velük daloltak a legények is). A legények vagy nézők, néha dobálással, lármával zavarják meg az ünnepet, vagy ott sincsenek. A leányoknak még nagy öröm,² »alig várják Szentivánt.« (Geszte) A közölt énekeket a fiatalok dalolják így, kivéve a gesztei V. sz. töredéket; ezt egy öreg ember mondta tollba. — A fonográfba énekelt szövegek hengereit a M. Nemzeti Múzeum néprajzi osztálya őrzi.

1.

I. Ki lo - va - i van - nak a nagy he - gyek a - latt? ott is ott van - nak [egy
bar - na le - gé - nyé]. Se - lem sár ha - ju Ma - gyar I - lo - ná - nak

¹ V. ö. 1. *Ethnographia*, 1900. évf. 220. (Atovich: Ugyane című közleményével). — 2. *Ethnographia*, 1902. évf. 25., 70., 117. l. (Bellosich: Magyarországi adatok a nyári napforduló ünnepéhez). — 3. Dr. Sebestyén Gy.: A regösök (Arany-Gyulai Vargha: Népkölt. gyűjt. V. köt.) 250. s köv. l. — 4. Vikár Béla gyűjt. (Nyelvőr.) 1901: XXX. 353., 401., 450., 498., l.

² Leleszen (Heves m.) már csak a lányok — (15—16 éven aluliak) — mulatsága a szentiváni szokások megmaradt része. Mindössze annyi, hogy tüzet raknak és átugrálják; hozzávaló énekekről sohase hallottak. Nagyobb lány röstelne részt venni a kisebbek játékában.

ha - ján fe - lö gyön-gy ko-szorú gyöngy. E - ridj (bar - na kis lány),
 té - ritsd meg az én lo - vai - mat, én is meg - té - ri - tem
 a te lu - da - i - dat. Se - lem sár ha - ju Ma - gyar I - lo - ná - nak
 ha - ján fe - lö gyön-gy ko-szorú gyöngy.

II. 1. Las-san csön - ges - se - tek, ti ap - ró gyi - á kok, hagy - a - lud - jon
 A - hol a nap nyug - szik, ott Má - ri - a
 Má - ri - a nap - fő - kö - tyig.
 al - szik nap - fő - kö - tyig.

(Zsére, Nyitra vm.)

2.

I. 1. Me - g - rak - tuk, meg - rak - tuk, négy - szö - gű - re rak - tuk!
 Csak - a - ggyig ve - lá - golj míg én ná - lad le - szek;
 Míg én ná - lad le - szek, ná - lad é - ne - ke - lek.
 Di - csé - ren - dő az a - tya e - vi - lá - gon!

2. Ki lovai esznek a nagy hegyek alatt?
 Ott is azok esznek, az Árpás Gergelyé.
 Fordítsd el Rúzsá, fordítsd az én lovaimat,
 Majd én is elfordítom a te libádat.
 Dicsérendő az atya e világon!
3. Tik apró gyiákim, lassan csengessetek,
 Hagy aludjon Mária napfökötyig.
4. Mária, Mária, az szép szűz Mária.
 Dicsérendő az atya e világon!
5. Hej a bégyi lányok mind azt énekelik,
 Hogy dőljön ki dőljön ki a diófa.
6. Diója megérik, levele lehullik:
 Roppan dió mogyoró a fonóba!

II. A ró - zsa - fa el - á - ga - zott, a ten - ge - ren
 á - tal - haj - lon - go - zott,
 E - gyik á - ga haj - lott Ár - pás Gergely ud - va - rá - ba;
 Má - sik á - ga haj - lott Ár - pás Rú - zsa ud - va - rá - ba.
 Ma - gyar I - lo - ná - nak fe - je fő - lé gyön - gy ko - szorú, gyöngy
 Ma - gyar I - lo - ná - nak fe - je fő - lé gyön - gy ko - szorú, gyöngy.

(Beéd, Nyitra-vm.)

3.

I. Ve - lá - godj, ve - lá - godj Szent Já - nos. Csak agy - gyig ve -
 lá - golj míg én vé - led le - szek. Ha én, ha én tö - led
 el - mék, te is el - a - lud - jál.

II. Las - san csen - dé - je - tek én ap - ró di - á - kim, had a - lud - jon
 Má - ri - a nap - fő - kő - tig. Mind azt mond - ják az an - gya - lok,
 hogy meg - hót Má - ri - a; de nem hót meg, csak el - a - ludt
 Jé - zus. Gyú - töt - tem, gyú - töt - tem ma - gyar u - rat kin - cset,
 el - a - kad - tak el - a - kad - tak a sá - ros - ba, tó - ba
 nem - vi - he - tik nem - vi - he - tik nagy né - met új - Bécs - be.

III. Ha én vó - nék nagy - bu - da - i ne - mes asz - szony.

Ki söpreném nagybudai, nagy piacot.
 Megöntözém hidegkőkútnak vizivel,
 Behinteném piros pünkösdi rúzsával.
 Ha a rúzsja olyan vóna; nem hazunna,
 Hogy ki lenne szebb nálamnál, szebb nálamnál.

a ————— *1*

IV. 1. Szent - i - vá - nyi tisz - ta bú - za Se - lem sár ha - jó
 le - haj - lott a gya - log út - ra.

Ma - gyar I - lo - na ha - ja fő - lö gyön - gy ko - szo - rúja gyöngy

2. A ki aztat learatja
 Azt az isten megáldhatja

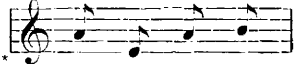
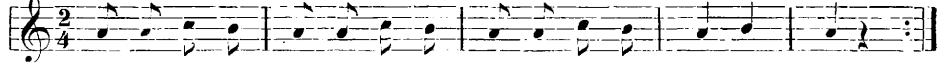
3. A magas rutafa*
 Ága elágozik,*
 A tengeren is átalhajlatszik.
 Haja fölő gyöngykoszorúja gyöngy.

4. Egyik ága hajlik*
 (Barna legény) udvarába.
 Selem sár hajó stb.

5. Másik ága hajlik*
 (Szőke leány) udvarába
 Selem sár hajó stb.

a ————— *1*

*Var.

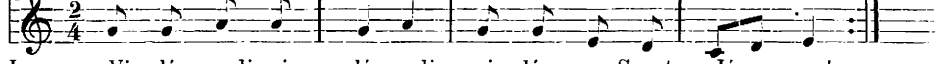

Meg - gyu - lad - tam, meg - gyu - lad - tam az Brat Ven - cel kö - há - za
 Szó - val mond - ja, szó - val mon - dja, jaj ne hagy - juk sze - gény - két.

(Geszte, Nyitra-vm.)

4.

Több mint 40 esztendeje, hogy Bodokon utoljára gyujtottak Sz. Iván tüzét. Varga Judit nevű 65 éves leány tudott még legtöbbet az énekekből. Arra is emlékeznek, hogy az előljáróság tiltotta a tűzgyujtást; a „polgár“ (kisbíró) néhány - szor bottal kergette szét a fiatalságot, mielőtt végképp elhagyták.

I. Vi - lá - godj, vi - lá - godj vi - lá - gos Szent Já - nos!
 Ha én el - a - lu - szok, te is el a - lud - jál
 Ha én föl - o - csu - dok, te is ve - lá - gij - já,

Lassan csendij - je - tek tik ap - ró gyi - á - kok, nem halt meg

Má - ri - a, el - a - ludt Jé - zus.

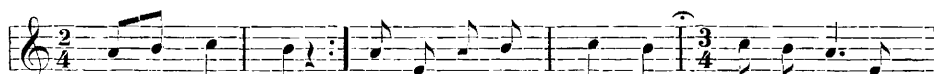

II. 1. Jé - zus ma - gát je - len - tyi há - rom - szor esz - ten - dő - ben

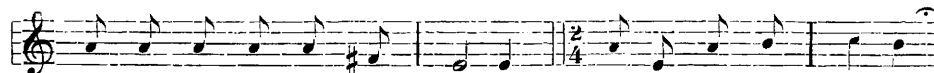

Jé - zus - ma - gát je - len - ge - tyi, hogy

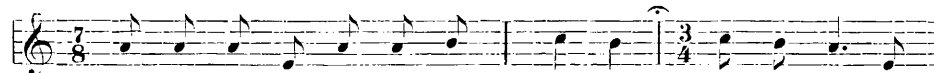
2. Először jelentyi nagykarácson napján,
3. Másodszor jelentyi hangos husvét napján,
4. Harmadszor jelentyi piros pünkösöd napján.
5. Nagy karácsony napján havas esők esnek,
6. Hangos husvét napján Tisza megáradott,
7. Piros pünkösöd napján rózsza megvirágzott.

III. Rút a fa, á - ga el - á - ga - zott, mi - kor még a
Mer á - gas;

ten - ge - ren is á - tal haj - lott. E - gyik á - ga haj - lott

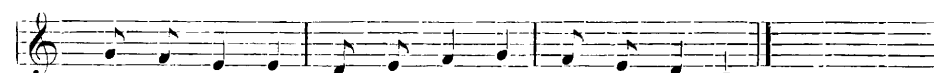
bar - na - le - gény á - gya szé - lé - re, má - sik á - ga

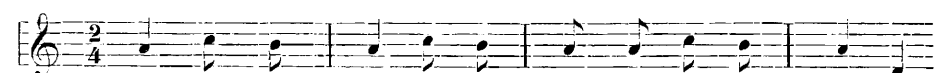
szö - ke le - ány á - gya szé - lé - re.

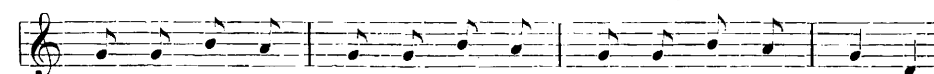
IV. 1. Ha én vó - nék a bu - da - i ne - mes - asz - szony,
2. Meg - ön - töz - nam hi - deg kő - kút - nak - vi - zi - vel.

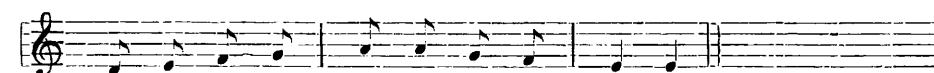
ki - söp - re - ném tisz - ta bú - zá - nak pi - a ezát.
be - hin - te - ném pi - ros ró - zsa - le - ve - li - vel.

V. Gyűj - töt - tek gyűj - töt - tek a ma - gya - rok kin - eset,

el - a - kad - tak, el - a - kad - tak a sá - ros pa - tak - ba,

nem vi - het - ték a né - met új Bécs - be.

Még alig pár esztendeje hagyták el a szokást, sőt néhány falubéli állítása szerint az elmúlt nyáron is gyűjtöttek még tüzet. A VI. sz. éneket már csak egy 65 éves asszony tudta, a többit 30—50 év közti asszonyok éneke után írtam le.

(Bodok, Nyitra-vm)

5.

I. Tyü - zit meg - ra - kat - tya ve - lá - gos Szent Já - nos,
 Ve - lá - golj, ve - lá - golj, csak agy - gyig ve - lá - golj,
 Mig én ná - lad le - szek. Ha én tő - led el - mék,
 te is el - a - lu - gyál.

II. 1. Je - len - tyi ma - gát Jé - zus há - rom - szor esz - ten - dő - ben,
 Jé - zus ma - gát úgy je - lén - ge - tyi már.

- 2—7.
2. Először jelentyi nagy karácson napján, — Jézus magát stb.
 3. Másodszor jelentyi hangos husvét napján, — Jézus magát stb.
 4. Harmadszor jelentyi piros pünkösd napján. — Jézus magát stb.
 5. Nagy karácson napján nagy hóeső esett. — Jézus magát stb.
 6. Hangos husvét napján Duna megáradott, — Jézus magát stb.
 7. Piros pünkösd napján rúzsza megvirágzott. — Jézus magát úgy jelengetyi már.

III. 1. Ve - te - ke - dik vé - lem há - rom fé - le vi - rág.
 1—7. Vi - rá - gom. vé - led el - me - gyek, vi - rá -

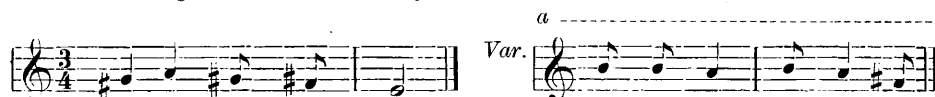
gom tő - led el - sem ma - ra - dok. *)

2. Első féle virág a búza szép virág,
3. Másik féle virág a szőlő szép virág,
4. Harmadik féle virág a rúzsza szép virág.
5. } Ne vetekedj vélem te búza szép virág,
 } Mert bizony tevéled széles ez a világ él.
6. } Ne vetekedj vélem te szőlő szép virág,
 } Mert bizony tevéled szent misét szolgáltnak.
7. } Ne vetekedj vélem te rúzsza szép virág,
 } Mert bizony tevéled lányok dicsekednek.

*) A diszitó hangokkal minden énekes szabadon él. De a 9—11. és a 14—15. ütemet sohasem czifrázzák.

IV. *a*

 Mél ma - gas vót a fa, a ten - ge ren
 á - ga el - á - ga - zott

a

 á - tal haj - lon gott. *Var.* a ten - ge - ren is

1. E - gyik á - ga haj - lott (bar - na le - gény)
2. Má - sik á - ga haj - lott (szől - ke le - ány)

ud - va - rá - ba, 1. 2. Se - lem sár ha - jó
 ud - va - rá - ba,

Ma - gyar I - lo - na ha - ján fe - lö

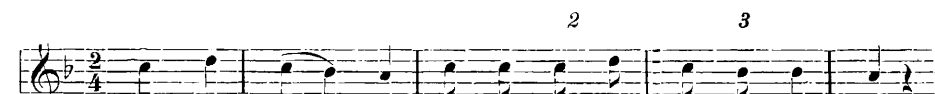
gyön - gy ko - szorú gyöngy

V. No tik ap - ró gyi - á - kok, las - san csen - ges - se - tek :
 hagy a - lu - gyon Má - ri - a pi - ros nap - fő - kö - tyig.

Ren - gö a - lá ren - gö, sza - la - ji zód - ág - ra ;
 1

sza - la - ji - szép zód - ág - ra, mind Ma - gyar - or - szág - ra,
 Ha a di - ó meg - é - rik, a le - ve - le el - hull

ren - gö, a - lá ren - gö.
 ren - gö, a - lá ren - gö.
 1

2 3

VI. 1. Ha jén vol - nék a bu - da - i ne - mes asz - szony,
 2. Meg - ön - töz - ném hi - deg kő - kút - nak - vi - zi - vel,
 3. Rend - ben ül - nek a szép lá - nyok, szíp - le - gi - nyek :

el - söp - re - ném a bu - da - i nagy pi - a - czot :
 be - hin - te - ném ap - ró pün - kös - di rú - zsá - val.
 rend - be niz - nek a tű - kör - ben, a tű - kör - ben

4. Ha - ja tű - kör nem ha - zud - na, én - ná -
 lam - nál szebb sem vol - na, jobb sem vol - na.

2 3

(Ghymes, Nyitra-vm.).

Gyűjtötte: Kodály Zoltán.

A kis-kárpáti tót nép élete, viselete és szokásai.

(Első közlemény.)

A Kis-Kárpátok keleti lejtőin lakó tót népnek két osztályát különböztetjük meg: az őslakókat, vagyis a parasztgazdákat és a bevándorolt iparosokat. Ez utóbbiak nagyjából Cseh- és Morvaországból vándoroltak be. A lakosságzömét azonban az előbbieket teszik. Az iparosok közül túlnyomó számban vannak a fazekasok és a vargák; főfészkek: Modor szab. kir. rendezett tanácsú város. Különösen a vargákról följegyzésre méltónak tartom, hogy őket — számra nézve mintegy százat — szoros rokoni kötelék fűzi egymáshoz, úgy hogy egy nagy lutheránus családnak tekinthetők, a melynek tagjaira örökségképpen száll a vargamesterség. Erről a nép ajkán a következő vers is kering:

Sok a kerekés Dubován,¹
 Orsós ismét Királyfán;²
 Varga van csak Modorban,
 Lutheránus mind sorban.

Úgy a parasztgazdák, mint az iparosok is — különösen pedig a mesterségöket csak télen üző vargák — nagyjából szőlő- s földműveléssel foglalkoznak; vallásra nézve részint római katolikusok, részint pedig ágostai hitvallású evangélikusok.

Közös jellemvonása e népnek, hogy vallásához- s egyházához híven ragaszkodik s ezeket úgy erkölcsileg, mint anyagilag tőle telhető módon támogatja; egyházi ünnepeit pedig nemcsak mint valóságos örömnapokat üli meg, hanem azokat a múlt s jövő idő kiszámításának alapjául is veszi. Ilyen főnapok: a karácsony, az újév, Szent György, Szent János és Szent Mihály napja, a melyek szerint a nép negyedévenként számítja dolgait, családi s egyéb őt érdeklő eseményeit.

Általában mondhatjuk, hogy e nép életét és szokásait a vallásos szellem

¹ Királyfának szomszédközsége.² Modornak egyik külső utcája.